

С. О. Карапетян

здобувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ У СФЕРІ ВИДАВНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Наукова публікація присвячена аналізу глибинної трансформації видавничої галузі під впливом цифровізації та глобалізаційних процесів. Розглянуто, як сучасні інформаційні технології сприяли переходу від традиційних друкованих форматів до електронних, розширивши можливості доступу до контенту та зумовивши зміну всього ланцюга створення і поширення видавничої продукції.

Окреслено ключові тенденції галузі: інтерактивність е-контенту, розвиток платформ доставки, уніфікація технічних стандартів, необхідність архівації цифрової спадщини та захисту авторських прав.

Значну увагу приділено нормативно-правовому регулюванню: аналізуються нові закони України, спрямовані на гармонізацію з європейським правом (зокрема, Закон «Про авторське право і суміжні права», «Про цифрові послуги» та «Про медіа»), а також механізми боротьби з піратством і забезпечення комплаєнсу у цифровому середовищі.

У статті описано приклади європейської практики правового захисту контенту, цифрової архівації та регулювання онлайн-платформ. Підкреслюється, що цифрова ера вимагає постійного оновлення законодавства, розвитку адміністративної інфраструктури та міжнародної координації задля забезпечення сталого розвитку видавничої справи в глобалізованому інформаційному просторі.

Ключові слова: видавнича діяльність, цифровізація, глобалізація, електронне видання, авторське право, медіа, піратство, цифрові послуги, адміністративні механізми, архівація, DRM, комплаєнс, євроінтеграція.

Вступ. Цифровізація та глобалізація стали визначальними чинниками еволюції сучасної видавничої діяльності. Зміна технологічних засад виробництва, поширення та зберігання контенту призвела до трансформації усталених моделей комунікації між видавцем, автором і споживачем інформації. Зростання ролі електронних видань, інтерактивних форматів і цифрових платформ стимулює оновлення правового регулювання, уніфікацію технічних стандартів і посилення захисту інтелектуальної власності. У цьому контексті особливого значення набуває адаптація національного законодавства до європейських норм, а також розвиток адміністративних механізмів, здатних реагувати на новітні виклики інформаційного суспільства.

Постановка завдання. Метою наукової публікації є комплексний аналіз впливу цифрової трансформації та глоба-

лізаційних процесів на сферу видавничої діяльності, з акцентом на правове регулювання, стандартизацію та адміністративні механізми, що забезпечують функціонування видавничої галузі в умовах цифрової економіки. Особливу увагу приділено адаптації українського законодавства до європейських норм, зокрема у контексті авторського права, регулювання онлайн-платформ та цифрових сервісів.

Методологія даної публікації ґрунтується на використанні міждисциплінарного підходу, що поєднує елементи правового, інформаційного та соціально-комунікаційного аналізу. Використано порівняльно-правовий метод для аналізу українського законодавства у зіставленні з європейськими правовими актами, зокрема Директивою ЄС про авторське право в цифровому середовищі (DSM Directive) та Регламентом Digital Services

Act. Застосовано також системний підхід до дослідження взаємозв'язку між технологічними змінами, правовими нормами та практиками публічного управління у видавничій сфері.

Результати дослідження. Сучасна видавнича індустрія зазнає глибоких трансформацій під впливом цифровізації та глобалізаційних процесів. Поширення інформаційних технологій сприяло стрімкому переходу від друкованих до електронних форматів, що суттєво розширило читачку аудиторію та глобалізувало канали розповсюдження контенту. Завдяки Інтернету навіть малі видавництва можуть здійснювати міжнародну дистрибуцію, а користувачі отримують доступ до продукції різними мовами та з різних культурних середовищ.

Як зазначає А. Бізюк, удосконалення інформаційних та комп'ютерних технологій і супутнє йому спрощення доступу до інформації, в тому числі і завдяки розвитку мережі Інтернет, відкрило перед видавничою справою і сферою поліграфії нові можливості зростання й розвитку. Під дією глобальних змін у технологіях роботи з інформацією видавнича справа швидко трансформується в потужне джерело розробки і виробництва електронних інтерактивних видань, багато насичених мультимедійним електронним контентом, з широким спектром різноманітних форм кінцевої реалізації та переважним поширенням через мережеві канали доставки. Відбувається зміна всього ланцюга створення поліграфічної продукції в ході якого стираються кордони між такими категоріями як бібліотека, автор, видавець, читач або користувач і точка видачі готового продукту [1].

Однак поряд із новими можливостями цифрова трансформація породжує низку правових викликів. Актуалізується потреба оновлення нормативно-правового регулювання, удосконалення захисту авторських прав, створення стандартів для цифрових форматів, протидії піратству та збереження цифрової спадщини.

До основних тенденцій розвитку галузі належать: перехід до е-контенту, розробка нових моделей його представлення та зберігання, розвиток платформ

доставки, правове забезпечення легального споживання, поява інноваційних бізнес-моделей тощо. Темп змін у видавничому секторі настільки динамічний, що часто випереджає наукове осмислення й регуляторне реагування.

У процесі цифрової трансформації видавничої галузі особливого значення набуває й модернізація механізмів державного регулювання. Яскравим прикладом цього є функціонування в Україні Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції, який з квітня 2025 року повністю переведено в електронний формат. Такий перехід відбиває загальні тенденції оцифрування державних послуг, забезпечує оперативність, доступність та прозорість процедур реєстрації суб'єктів видавничої діяльності. Крім того, інтеграція реєстру з іншими державними інформаційними системами створює основу для міжвідомчої взаємодії та аналітики, що є актуальним у глобалізованому цифровому середовищі, де швидкість прийняття управлінських рішень та верифікація даних є критично важливими [2].

Окремий напрямок правового регулювання стосується стандартів оформлення видань. Для електронної продукції в Україні застосовується ДСТУ 7157:2010, який встановлює визначення, вихідні відомості та вимоги до електронного видання. Такі стандарти забезпечують уніфікацію та правову визначеність для електронних документів, сприяючи їх включенню до бібліотечних фондів та ISBN-системи. Із 2010 року Книжкова палата України адаптувала процедури присвоєння ISBN для електронних книг [3].

Ключовим елементом адміністративного контролю залишається система обов'язкового примірника. У цифрову епоху вона поширюється і на електронні ресурси як невід'ємну частину національного документального фонду. Цей підхід підтримується міжнародними організаціями, зокрема IFLA, і спрямований на збереження цифрової культурної спадщини [4].

Варто зауважити, що у більшості розвинених країн уже запроваджено правові норми щодо обов'язкового депонування цифрового контенту. Наприклад, у Вели-

кій Британії з 2013 року діють правила, які зобов'язують видавців передавати електронні примірники до національної бібліотеки. Аналогічні механізми функціонують у Франції, Німеччині, Естонії, Іспанії та інших державах. Законодавство цих країн передбачає або обов'язок передавати файли електронних видань, або надання дозволу на веб-архівування [5].

Окрім архівування, адміністративна увага зосереджується на ліцензуванні онлайн-медіа. Зокрема, в Україні 2023 року набрав чинності Закон «Про медіа», що регламентує діяльність друкованих, електронних і цифрових ЗМІ. Закон запровадив поняття онлайн-медіа і визначив повноваження наглядового органу — Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення. Хоча більшість онлайн-ресурсів не підлягають обов'язковому ліцензуванню, великі аудіовізуальні сервіси підлягають реєстрації з дотриманням вимог щодо прозорості, контенту та відповідальності [6].

Таким чином, цифрові видавництва поступово інтегруються в загальну систему правового регулювання, що забезпечує рівні умови для традиційних і електронних медіа.

У сфері технічних стандартів провідну роль відіграють ISO та інші міжнародні організації. Для електронних видань застосовуються формати EPUB, PDF/A, а також національні стандарти, зокрема ДСТУ 7157:2010, який визначає обов'язкові вихідні дані для електронної продукції. Також використовуються системи ідентифікації, як-от ISSN-L, що забезпечують спадкоємність між друкованими та онлайн-версіями [7].

Цифрові медіа все частіше саморегулюються відповідно до етичних кодексів і стандартів спільноти. Деякі країни законодавчо закріплюють ці принципи, поширюючи норми традиційної преси на електронні видання. Особливої уваги набули питання прозорості змін до контенту, модерації, дотримання виборчого законодавства та відповідальності за поширення дезінформації.

Значну роль у правовому регулюванні онлайн-платформ відіграє новий нормативний акт ЄС — Digital Services Act (DSA),

що діє з лютого 2024 року. Він зобов'язує великі платформи швидко реагувати на незаконний контент, забезпечувати прозорість алгоритмів і гарантувати користувачам можливість оскарження блокувань. Хоча DSA не регламентує безпосередньо видавничу діяльність, він формує загальне нормативне середовище для цифрової комунікації, в якому функціонують онлайн-ЗМІ [8].

Окрему групу становлять правові виклики, спричинені цифровізацією видавничої сфери, зокрема порушення авторських прав, піратство, проблеми зберігання та захисту даних. Масштаби нелегального розповсюдження контенту в інтернеті істотно перевищують рівень піратства у «допаперову» епоху, що зумовлено легкістю копіювання електронних творів, швидкістю їх передачі та глобальним охопленням. Країни з низьким рівнем дотримання прав інтелектуальної власності, зокрема Україна у 2010-х роках, неодноразово фігурували у звітах USTR.

Механізми боротьби з піратством включають як традиційні цивільно-правові та кримінальні санкції, так і сучасні підходи — зокрема, видалення піратського контенту на підставі повідомлень DMCA, блокування вебресурсів, співпрацю між державами, як у випадку з мережею Z-Library. У деяких державах доступ до ресурсів, що систематично порушують авторські права, блокується за рішенням суду чи адміністративного органу [9].

У цифровому середовищі важливим інструментом дотримання прав інтелектуальної власності є технології DRM (Digital Rights Management). Вони забезпечують контроль над копіюванням, розповсюдженням і читанням контенту. Однак їх застосування потребує балансу між захистом прав правовласника і свободою користувача. Тому дедалі більше видавництв надають перевагу «м'яким» технологіям контролю (водяні знаки, обмеження на тиражування), відмовляючись від суворих форм DRM [10].

Проблемним лишається забезпечення глобального контролю за використанням об'єктів авторського права. У відповідь на виклики глобалізації створюються міжнародні реєстри (ISBN, публічні бази даних)

та цифрові платформи управління правами, покликані забезпечити облік і відстеження ліцензійної долі кожного твору. Ці інструменти поки що перебувають на етапі розвитку, але вже стали частиною сучасної інфраструктури цифрового правового середовища [10, 11].

У процесі цифрової трансформації видавничої галузі особливого значення набувають питання цифрового зберігання даних, архівації та правового регулювання відповідних процесів. Зокрема, довготривале збереження електронних видань пов'язане з проблемою швидкого старіння носіїв і форматів. Це зумовлює необхідність постійної міграції даних та оновлення носіїв, що потребує як технічних рішень, так і нормативного закріплення права бібліотек і архівів здійснювати копіювання з метою збереження [11].

Другий аспект – локалізація та захист даних. З перенесенням видавничих процесів у цифрове середовище значна частина контенту зберігається на серверах приватних компаній, що викликає питання щодо захисту персональної інформації, цифрового суверенітету та юрисдикційного контролю. Українське законодавство з урахуванням вимог GDPR фокусує увагу на конфіденційності й кібербезпеці, зокрема в межах видавничих платформ.

Третій аспект – доказове збереження онлайн-контенту. У правозастосовній практиці виникає потреба фіксації моменту публікації чи змісту цифрових матеріалів. Технології web-архівів та блокчейн-рішень дедалі частіше визначаються допустимими джерелами доказів, що актуалізує необхідність збереження резервних копій і логів видавничої діяльності [11].

Адаптація українського законодавства до нових цифрових реалій відбувається через прийняття низки актів, орієнтованих на європейські стандарти. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (2022) передбачає комплексне регулювання цифрових прав, уточнює терміни, захищає технічні засоби DRM і вводить нові винятки для збереження й освіти [12].

Закон «Про цифровий контент та цифрові послуги» (2023) гармонізує норми щодо якості цифрового продукту та відповідальності за його недоліки, що прямо

стосується видавництва як постачальників електронного контенту [13, 14].

Закон України «Про медіа» (2022) вперше системно охоплює онлайн-медіа, встановлює для них обов'язки щодо прозорості, змісту та дотримання законодавства, а також розширює регуляторні повноваження Нацради у цифровому сегменті [6].

Таким чином, цифрова трансформація видавничої діяльності вимагає постійного оновлення нормативної бази, включаючи питання архівації, захисту даних, авторських прав і забезпечення юридичної відповідальності у цифровому середовищі. Україна, перебуваючи на шляху євроінтеграції, демонструє поступове наближення до правових стандартів ЄС у сфері цифрового регулювання видавничої галузі.

Україна поступово гармонізує законодавство у сфері видавничої діяльності відповідно до цифрових трансформацій. Зокрема, у 2017 році внесено зміни до Закону України «Про обов'язковий примірник документів», якими уточнено, що безоплатному поданню підлягають також електронні видання. Закон «Про електронні документи та електронний документообіг» визнав електронні публікації офіційними документами, що дозволяє їх правову автентичність [13]. А ратифікація Марракеського договору (2022) забезпечила доступність книг у спеціальних форматах для осіб з порушеннями зору без дозволу правовласника [15].

Попри ці кроки, подальша адаптація залишається актуальною. Зокрема, Україна має повністю імплементувати положення Директиви ЄС щодо авторського права у цифровому середовищі (DSM Directive), зокрема в частині відповідальності онлайн-платформ за контент. Потребують розвитку і механізми правозастосування: технічна інфраструктура для передачі електронного примірника, підготовка правозастосовних органів до роботи з цифровими порушеннями, інформування суб'єктів видавничої діяльності про нові правові вимоги.

Загалом за останні роки українське законодавство зробило суттєвий поступ у напрямі європейської інтеграції та цифрової модернізації. Прийняття законів про авторське право, медіа та цифрові послуги

формує правове підґрунтя для прозорості і стабільної видавничої діяльності в електронному середовищі. Водночас, цифровізація і глобалізація трансформують не лише технології виробництва контенту, а й ускладнюють правові відносини, вимагаючи балансу між свободою інформації та захистом прав творців.

Міжнародний досвід свідчить про універсальні тенденції: посилення охорони авторських прав онлайн, реформування адміністративних процедур і регулювання цифрових платформ. У той же час держави враховують національні контексти — ЄС упроваджує уніфіковану модель для спільного ринку, США використовують прецедентне право, менші країни формують власні інноваційні підходи для збереження культурної ідентичності.

Україна в умовах цифрового виклику демонструє прагнення до інтеграції у світову правову систему, забезпечення правової визначеності для видавців, інвесторів і користувачів. Подальше вдосконалення нормативної бази дозволить ефективно регулювати нові форми видавничої діяльності, включаючи електронні книги, аудіоконтент, цифрові ЗМІ та онлайн-платформи.

Як зазначає А. Бізюк, безперервний потік інновацій в сфері обробки інформації, телекомунікацій і мережевих технологій й надалі сприятиме поглибленню тенденцій трансформації сфери видавничої справи та поліграфії. У найближчому майбутньому можлива поява принципово нових форм видавництва з паралельним поглибленням і вдосконаленням існуючих технологій і засобів розробки поліграфічної продукції. У зв'язку з цим вивчення і своєчасне відстеження тенденцій в цій сфері має стати одним з основних завдань науки в даній області і знайти своє відображення в систематичних дослідженнях вчених і фахівців-практиків [1].

Підсумовуючи, цифровізація та глобалізація привели до стирання традиційних меж у видавничій діяльності — міжнародних, формальних, технологічних. Право покликане сформувати нові «правила дорожнього руху» на цьому безмежному шосе інформації. Україною вже зроблено значні кроки: створено законодавчу базу для рівного регулювання друкова-

них і цифрових видань, підвищено рівень охорони інтелектуальної власності, налагоджується міжнародна взаємодія проти піратства. Попереду — подальше вдосконалення цих механізмів, реагування на нові виклики (штучний інтелект, нові моделі поширення контенту). Проте основна мета лишається незмінною: забезпечити розвиток видавничої справи в умовах цифрової економіки, зберігаючи при цьому права автора, інтереси читача і багатство культурного різноманіття у глобальному інформаційному просторі.

Висновки. Цифрова трансформація та глобалізація докорінно змінюють видавничу діяльність, розширюючи її технологічні та комунікаційні можливості, водночас породжуючи нові виклики для правового регулювання. Україна, адаптуючи своє законодавство до європейських стандартів, заклала нормативні засади для рівного регулювання друкованих і цифрових видань, охорони авторських прав, цифрової архівації та адміністративного контролю. Водночас необхідність подальшої імплементації міжнародних норм, удосконалення процедур комплаєнсу, захисту даних і прав споживачів засвідчує, що правове супроводження цифрової еволюції видавничої сфери залишається актуальним завданням.

Список використаної літератури:

1. Бізюк А. В., Сібілев К. В. Аналіз сучасних тенденцій розвитку видавничої справи та поліграфії [Електронний ресурс]. Харків: Харків. нац. ун-т радіоелектроніки; Харків. нац. екон. ун-т ім. С. Кузнеця. URL: <https://openarchive.nure.ua/server/api/core/bitstreams/78b59cb8-seea-4be9-8315-3bd4b7c906b4/content>.
2. Про видавничу справу: Закон України від 05 черв. 1997 р. № 318/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр>.
3. Як ідентифікують електронні видання й аудіокнижки у системі ISBN. Chytomo. URL: <https://chytomo.com/iak-identyfikuiut-elektronni-vydannia-j-audioknyzhky-u-systemi-isbn/>.
4. International Federation of Library Associations and Institutions. IFLA Statement on Legal Deposit. 2011. URL: <https://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-legal-deposit-2011>.

5. International Intellectual Property Alliance. 2013 Special 301 Report on Copyright Protection and Enforcement: Ukraine [Електронний ресурс]. Washington, D.C., 8 лют. 2013. URL: https://downloads.regulations.gov/USTR-2013-0023-0006/attachment_1.pdf.
6. Про медіа: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 47–50. Ст. 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>.
7. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010 [Чинний від 2011-01-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2011. 13 с. URL: https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=70171.
8. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). Official Journal of the European Union. 2022. L 277. P. 1–102. URL: <https://www.eu-digital-services-act.com/>.
9. Асоціація правників України. Авторське право в Україні з 01.01.2023 року: про нові правила гри. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/avtorske-pravo-v-ukrayini-z-01012023-roku-pro-novi-pravyla-gri-rozpoviv-advokat-kostiantin-zerov>.
10. ЮРЛІГА. Як змінюватиметься законодавство в сфері авторського права відповідно до вимог ЄС. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/228759_yak-zmnyuvatimetsya-zakonodavstvo-v-sfer-avtorskogo-prava-vdpovdno-do-vimog-s.
11. DOU. Нове авторське право: що змінюється з 1 січня 2023 року. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/new-copyright-law>.
12. Про авторське право і суміжні права: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 57. Ст. 166. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>.
13. ЛІГА.Бізнес. Цифрові послуги в Україні: особливості регулювання сфери. URL: https://biz.ligazakon.net/analitics/225808_tsifrov-poslugi-v-ukran-osoblivost-regulyuvannya-sferi.
14. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України // Відомості Верховної Ради України. 2023. № 90. Ст. 345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20>.
15. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій. Марракеський договір: ратифікація Україною [Електронний ресурс]. 2023. URL: <https://nipo.gov.ua/marrakeskyi-dohovir-ratyfikatsiia-ukraina/>.

Karapetyan S. Digital transformation and globalization challenges in the field of publishing activities

This scientific publication is devoted to analyzing the profound transformation of the publishing industry under the influence of digitalization and globalization. It explores how modern information technologies have facilitated the shift from traditional print formats to electronic ones, thereby expanding access to content and reshaping the entire production and distribution chain of publishing output.

The study outlines key industry trends, including the interactivity of e-content, the development of delivery platforms, the unification of technical standards, the necessity of digital heritage archiving, and the protection of copyright.

Particular attention is paid to the regulatory framework, with an analysis of recent Ukrainian legislation aimed at harmonization with European law (notably, the Law on Copyright and Related Rights, the Law on Digital Services, and the Law on Media), as well as mechanisms to combat piracy and ensure compliance in the digital environment.

The article also highlights European best practices in content protection, digital archiving, and online platform regulation. It emphasizes that the digital era demands continuous legislative updates, the development of administrative infrastructure, and international coordination to ensure the sustainable development of publishing in the globalized information space.

Key words: publishing activity, digitalization, globalization, electronic publication, copyright, media, piracy, digital services, administrative mechanisms, archiving, DRM, compliance, European integration.